

Вторинний і третинний рівні превентивної роботи передбачають не тільки припинення негативного впливу, але й реабілітацію дитини, а також профілактику клінічно значущих наслідків пережитого насилля.

Для допомоги потерпілим від домашнього насилля діють спеціальні кризові центри, а також центри медико-соціальної реабілітації. Основне завдання – оцінка безпеки дитини, надання їй фізичної та психологічної безпеки в тій мірі, яка необхідна; нормалізування психологічного стану; у разі необхідності – надання медичної та правоохоронної допомоги.

Екстрена допомога здійснюється у формі «гарячої лінії» – телефонів довіри та надання притулку. З початку лютого 2013 року в Україні відкрито нову Національну «гарячу лінію» із запобігання насиллю та захисту прав дітей.

Деякі інші погляди на соціальну профілактику дотримується Ірина Трубавіна. Вона також виділяє три рівні профілактики. Первинна соціальна профілактика насилля у сім'ї – найбільш масова і неспецифічна. Її метою є формування активного адаптивного високо функціонального життєвого стилю, що забезпечить реалізацію прав, задоволення потреб та інтересів. Адресатами первинної профілактики є вся «нормальна» молодь і члени їх сімей. Методами – інформування, приклад, переконання, навчання, робота в громаді, мікро середовищі, сім'ї. Вторинна соціальна профілактика є в основному груповою. Її метою є зміна мало адаптивної дисфункціональної ризикованої поведінки на адаптивну. Третинна соціальна профілактика спрямована на інтеграцію в суспільство осіб, які потерпіли від насилля, для того, щоб надалі такого з ними не трапилося [3, с. 89–90].

Висновки. Проблема насильства над дітьми та його наслідків займає важливе місце серед інших актуальних проблем психологічної науки. Безперечно, вона далека від вирішення і вимагає нових дослідницьких програм, оригінальних методологічних підходів і особливої уваги до специфіки соціальної профілактики насилля в родині.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боулби Д. Привязанность / Д. Боулби. – М. : Гардарики, 2003. – 480 с.
2. Ташёва А. Восприятие детьми семейного насилия [Электронный ресурс] / А.Ташёва, С.Гриднева // Психология и право. – 2013. – № 1. – Режим доступа : <http://psyjournals.ru/psyandlaw>.
3. Трубавіна І. Поняття про соціальну профілактику насильства в сім'ї / І. Трубавіна // Впровадження гендерних підходів у діяльність правоохоронних органів України : матеріали міжнародної наук.-практ. конференції. – К. : Міленіум, 2005. – 148 с.
4. Цымбал Е. Жестокое обращение с детьми : причины, проявления, последствия : [учебное пособие] / Е. Цымбал. – М., 2007. – 166 с.

Ольга Ткаленко,
аспірантка,
Одеський державний університет
внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї ЩОДО ДІТЕЙ

Авторка досліджує окремі норми діючого законодавства з питань попередження насильства в сім'ї та особливості притягнення винних у застосуванні до дітей насильства в сім'ї осіб до різних видів юридичної відповідальності. Підкреслено, що найбільш поширеною у випадку застосування насильства в сім'ї щодо дітей є адміністративна відповідальність. Звернено увагу на існуючі недоліки в механізмі притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї щодо дітей та визначено можливі шляхи їх усунення.

Olha Tkalenko

ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY FOR COMMITTING DOMESTIC VIOLENCE AGAINST CHILDREN

The author explores certain current legislative provisions on the prevention of domestic violence and particularities of bringing perpetrators of domestic violence against children to different types of legal responsibility. It is emphasized that administrative responsibility is most commonly in case of domestic violence against children. Attention is drawn to the shortcomings in the mechanism of the bringing those responsible to the administrative liability for committing domestic violence against children, possible ways to overcome them are identified.

В Україні з 2001 року діє Закон «Про попередження насильства в сім'ї», в якому поміж іншого міститься поняття насильства в сім'ї, надається визначення видам такого насильства, визначено коло органів, служб та установ, які зобов'язані вживати відповідні заходи з метою недопущення випадків насильства в сім'ї та притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють насильницькі дії [2]. В даному законі зазначено, що за

вчинення насильства в сім'ї, зокрема і щодо дітей, може наставати кримінальна, адміністративна та цивільно-правова відповідальність.

Взагалі під насильством в сім'ї слід розуміти будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.

Слід зазначити, що насильство, що вчиняється щодо дітей в сім'ї, може мати різні види: фізичне, психологічне, сексуальне, економічне.

Фізичне насильство в сім'ї – це умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі і гідності.

Сексуальне насильство в сім'ї – це протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до дитини, яка є членом цієї сім'ї.

Під психологічним насильством в сім'ї слід розуміти насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдатися або завдається шкода психічному здоров'ю. Крім того, слід звернути увагу на те, що дитина може бути визнана жертвою психологічного насильства в сім'ї? навіть якщо насильницькі дії звернені не щодо неї особисто, а відбуваються між батьками в присутності дитини.

Економічне насильство в сім'ї – це умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я [2].

Слід зазначити, що насильство в сім'ї щодо дітей може вчинятись як у формі дії, так і бездіяльності. Проявом насильства в сім'ї, вчиненим у формі бездіяльності? можна вважати, наприклад, ігнорування дитини, незабезпечення її їжею відповідно до віку, одягом відповідно до сезону тощо.

За вчинення фізичного, психологічного та економічного насильства в сім'ї щодо дітей може наставати кримінальна чи адміністративна відповідальність, якщо в діях винної особи не має складу кримінального правопорушення, а за вчинення сексуального насильства – лише кримінальна відповідальність.

Слід зазначити, що окремої статті, яка б передбачала відповідальність за вчинення насильства в сім'ї, зокрема і щодо дітей, в Кримінальному кодексі України не передбачено. Відповідальність у разі вчинення кримінального правопорушення в сім'ї щодо дитини настає в залежності від діяння, яке вчинене, за відповідною статтею Кримінального кодексу України.

Якщо звернути увагу на цивільно-правову відповідальність, то необхідно зазначити, що Сімейним і Цивільним кодексами України та іншими нормативно-правовими актами передбачений відповідний механізм позбавлення батьківських прав у випадках застосування насильства щодо дітей в сім'ї, а також механізм стягнення коштів на утримання дітей.

Найбільш поширеною у випадку застосування насильства в сім'ї щодо дітей в Україні є адміністративна відповідальність. Так, в Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) містяться статті 173² та 184, які застосовуються працівниками кримінальної міліції у справах дітей у випадках застосування насильства щодо дітей в сім'ї.

Відповідно до статті 184 КУпАП «Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей» ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей тягне за собою попередження або накладення штрафу від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [3].

Перелік обов'язків батьків щодо виховання дітей наведений в Сімейному кодексі України [4]. Так, у ст. 150 Сімейного кодексу України «Обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини» зокрема зазначається, що батьки зобов'язані: піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток; забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти, готувати її до самостійного життя; поважати дитину тощо. Крім того, відповідно до даної правової норми забороняються будь-які види експлуатації батьками своєї дитини, а також фізичні покарання дитини батьками, застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини.

На жаль, діти найчастіше страждають від насильства з боку найближчих людей – батьків та осіб, що їх замінюють, які вважають, що вони самі знають як її виховувати. Дійсно, відповідно до ч. 3 ст. 151 Сімейного кодексу України вони мають право на обрання форм та методів виховання дитини [4]. Проте, як ми вже з'ясували, застосування фізичних покарань, а також інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини, рівно як і будь-які види експлуатації батьками своєї дитини, забороняються законом.

Слід зазначити, що не дивлячись на те, що українське законодавство однозначно забороняє застосування фізичної сили до дитини з метою виховання, практика реалізації вищезазначених норм не є достатньо ефективною і потребує покращення. Нерідко працівники органів внутрішніх справ реагують на випадки порушення вищезазначених норм запіздно, коли насильство з боку батьків чи осіб, які їх замінюють, призводить до тяжких наслідків, зокрема, тяжких тілесних ушкоджень чи навіть смерті дитини.

Однак, навіть у випадку своєчасного застосування працівниками кримінальної міліції у справах дітей норм ст. 184 КУпАП та притягнення до адміністративної відповідальності батьків, слід відзначити неефективність таких заходів з огляду на незначну суворість санкцій зазначеної статті. Так, навіть у випадку притягнення до адміністративної відповідальності батьків за невиконання обов'язків щодо виховання дітей за ч.2 ст. 184 КУпАП, максимальний розмір штрафу становить чотири неоподатковуваних мінімуми доходів громадян, тобто всього 68 гривень.

З огляду на зазначене, на наш погляд, у випадку застосування насильницьких дій в сім'ї щодо дітей з боку батьків чи осіб, що їх замінюють, доцільніше використовувати не ст. 184 КУпАП, а механізм попередження насильства в сім'ї, зокрема притягнення до адміністративної відповідальності винних осіб за ст. 173² КУпАП, санкція якої є альтернативною і передбачає такі види стягнень як штраф, громадські роботи, виправні роботи та адміністративний арешт. Крім того, у випадку притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї можливим є використання спеціальних заходів попередження насильства в сім'ї, а саме: офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї; постановки на профілактичний облік осіб, які вчиняють насильство в сім'ї; захисного припису та направлення на корекційні програми. Цінність корекційних програм полягає в тому, що особу навчають ненасильницькій поведінці в сім'ї. А як відомо, більшість батьків застосовують насильницькі методи виховання дітей саме тому, що не знають інших, тому, що їх самих так виховували. Слід донести до суспільства, що виховання дітей в сім'ї – це складний процес, що знання та навички щодо виховання дитини необхідно постійно вдосконалювати, що немає нічого соромного в тому, щоб звертатись до спеціалістів з цього приводу. Без зміни соціальних стереотипів і норм моралі, норми права не реалізовуватимуться належним чином.

Залишається відкритим і таким, що потребує найскорішого вирішення, питання щодо притягнення до адміністративної відповідальності родичів дитини, зокрема дідуся чи бабусі, які застосовують насильство до своїх онуків (онучок). На теперішній час вони можуть бути притягнені до адміністративної відповідальності за ст. 173² КУпАП тільки в тому випадку, коли проживають разом з онуками (онучками), оскільки ст. 1 ЗУ «Про попередження насильства в сім'ї» відносить до членів сім'ї родичів прямої або непрямої лінії споріднення лише за умови їх спільного проживання.

Крім того, важливо досягти усвідомлення спеціально уповноваженими суб'єктами попередження насильства в сім'ї, що є всі підстави для притягнення до адміністративної відповідальності членів сім'ї дитини навіть у випадку, коли насильство безпосередньо до дитини не застосовується, а вона є лише свідком насильства. Дослідження показали, що діти, які являються свідками насильства між батьками, часто страждають від різноманітних проблем з поведінкою. Крім того, вони починають вважати насильство правильним способом вирішення конфліктів, виправдовують жорстокість як спосіб завоювання поваги у стосунках, асоціюють любов із насильством. У дорослому віці у власних сім'ях люди доволі часто використовують ту модель поведінки, яку бачили у дитинстві. Насильство, як і енергія, не звідкіля не береться, і нікуди не пропадає. Якщо діти не в змозі відповісти батькам-кривдникам в силу свого віку, вони ту агресію, яка акумулювалась в них внаслідок насильства, спрямовують на зовнішній світ, зокрема, на інших дітей та на тварин. Це підтверджує тезу, що насильство в сім'ї – проблема не окремої сім'ї, а всього суспільства, і суспільство не лише має право, а й зобов'язане втручатись у ситуацію конфлікту з метою зменшення рівня правопорушень у суспільстві в цілому [1, с. 24].

Слід пам'ятати, що своєчасне та якісне реагування уповноважених органів (установ, організацій) та застосування ними всіх можливих заходів у випадку вчинення насильства в сім'ї щодо дітей є запорукою формування здорового у всіх сенсах цього слова суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошук А. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї. [монографія] / А. Волошук, Х. Ярмачі, О. Ковальова, Одеса : ОДУВС, 2013. – 217 с.
2. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 № 2789-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/print1361450245224143>.
4. Сімейний кодекс України. Коментар основних положень / [упоряд. М. Хавронюк]. – К. : Літера ЛТД, 2006. – 128 с.